

Samenvatting studie

Impact van het boek

Het belang van het boek en de boekhandel op mens, maatschappij en economie

In deze studie heeft KVB Boekwerk drie rapporten samengebracht over de impact van het boek op de mens, de maatschappij en de economie.

Het eerste rapport is een synthese van een groot aantal onderzoeken naar de effecten van het lezen van boeken. Telkens weer publiceren wetenschappers onderzoeken die duidelijk maken dat het lezen van boeken goed is voor mensen. Het heeft een positieve invloed op het burgerschap, mensen worden er betere werknemers van en het heeft zelfs een gunstig effect op de gezondheid. En, niet minder belangrijk in het huidige tijdsgewricht: wetenschappers hebben ook vastgesteld dat mensen het gevoel hebben dat het lezen van boeken zin geeft aan hun leven.

De positieve invloed van het boek op de maatschappij is echter veel breder, blijkt uit het tweede rapport. Boekhandels spelen een belangrijke rol in de sociale cohesie van de samenleving. Een bezoek aan de boekhandel wordt, mede door de evenementen die georganiseerd worden, gezien als een cultureel tijdverdrijf. Dat zorgt voor een verbeterde leefbaarheid van de omgeving. En daar profiteren ook andere winkeliers en ondernemers van, ook door de economische component die daaraan verbonden is: op haar beurt zorgt de verbeterde leefbaarheid voor hogere vastgoed- en grondprijzen.

Ten slotte is er apart onderzoek gedaan naar de totale economische waarde van het boekenvak en wordt uiteengezet welke bijdrage auteurs & vertalers, uitgevers en boekhandelaren leveren aan de Nederlandse economie.

Met deze impactstudie, waarin de meest recente onderzoeksdata zijn verzameld, laat KVB Boekwerk zien wat de impact is van het boek op mens, maatschappij en economie.

In de nu volgende samenvatting leest u de verkorte resultaten per onderzoeksrapport.

Inhoud

De impact van het lezen van boeken op mens en maatschappij

De maatschappelijke impact van boekhandels

Economisch belang van het boekenvak

Rapport: De impact van het lezen van boeken op mens en maatschappij

Lezen is goed voor de mens. Zeker het lezen van boeken. Telkens weer blijkt uit onderzoek dat mensen die boeken lezen in vergelijking met niet-lezers beter geïnformeerd zijn en zich daardoor beter staande kunnen houden in de maatschappij. Ze hebben meer oog voor hun omgeving en kunnen zich beter in andere mensen verplaatsen. Ze zijn beter in staat te reflecteren op hun eigen gedrag en dat van anderen. Ze doen door het lezen van boeken uiteenlopende vaardigheden op waarmee zij zich ook op de werkvloer onderscheiden. Het lezen van boeken draagt zelfs bij aan de gezondheid: ten eerste omdat mensen die boeken lezen beter geïnformeerd zijn over onderwerpen als gezondheidsrisico's en de toegang tot de zorg, en ten tweede omdat het lezen van boeken een positieve invloed heeft op de hersenen. En ten slotte, niet onbelangrijk: het lezen van boeken is buitengewoon plezierig en draagt daardoor bij aan persoonlijk geluk en welbevinden.

Maar waar komen deze effecten vandaan? Hoe kan het dat je deze vaardigheden ontwikkelt door boeken te lezen? En waarom is dat belangrijk voor de maatschappij?

Er zijn in de loop der jaren talloze onderzoeken gedaan naar de impact van het lezen van boeken, vanuit verschillende wetenschappelijke disciplines, zoals de letterkunde, de (neuro)psychologie en de economie. Door een groot aantal van deze onderzoeken te combineren, ontstaat een helder overzicht van het effect van het lezen van boeken. Uit de analyse van de beschikbare data komen vier thema's steeds weer naar voren: burgerschap, werknemerschap, gezondheid en zingeving. Voor elk van deze thema's is in beeld gebracht waarom de positieve effecten niet alleen van invloed zijn op het individu, maar ook op de maatschappij.

1. Burgerschap

Voor de samenleving is het belangrijk dat mensen zich gedragen als goede burgers en hun steentje bijdragen. Mensen die rekening houden met elkaar, begrip tonen voor de ander en ook naar anderen omkijken. Het is aannemelijk dat het lezen van boeken in het algemeen en literatuur in het bijzonder bijdraagt aan de ontwikkeling van de motivatie en de vaardigheden die daarvoor nodig zijn.

Hierin is een rol weggelegd voor het fenomeen dat 'transportatie' wordt genoemd, het gevoel dat je wordt meegezogen in het verhaal en zelf onderdeel wordt van wat er gebeurt. Je wordt als het ware het verhaal in 'getransporteerd'. Deze transportatie zorgt voor verschillende effecten.

- * Lezen zet aan tot reflectie en tot nadenken, in sterkere mate dan bijvoorbeeld het kijken naar een film of gamen.
- * Het voorstellingsvermogen van de lezer wordt vergroot. Mensen proberen zich bij het lezen in te beelden hoe de personages naar de wereld kijken. Het gevolg is dat mensen meer begrip ontwikkelen voor anderen en minder vasthouden aan vooroordelen.
- * Als mensen opgaan in een verhaal, ontwikkelen zij hun inlevingsvermogen. Zij leren zich beter te verplaatsen in het perspectief van andere mensen en bekommeren zij zich meer om het welzijn van anderen. Het inlevingsvermogen heeft daarnaast een positief effect op het zelfbeeld.
- * Wanneer lezers helemaal opgaan in een verhaal, zijn zij ook geneigd om minder kritisch te reflecteren op de gebeurtenissen in dat verhaal. Daardoor kunnen zij gemakkelijker beïnvloed worden, zowel in positieve als in negatieve zin.

De vaardigheden die mensen ontwikkelen of versterken doordat zij lezen, dragen kortom bij aan de manier waarop zij de wereld om hen heen begrijpen en de wijze waarop zij zelf een bijdrage leveren. In de huidige samenleving is dat belangrijk voor de verbinding tussen mensen. Kennisnemen van andere werelden, anderen willen begrijpen, ontmoeting en contact zijn nodig in het doorbreken van echokamers en filterbubbels. En ook de participatie samenleving ontstaat niet vanzelf. Inlevingsvermogen, empathie en een positief zelfbeeld verlagen de drempel om zelf in actie te komen.

2. Werknemerschap

De vaardigheden die je nodig hebt voor de arbeidsmarkt zijn aan verandering onderhevig, zoals het World Economic Forum recent nog eens heeft vastgesteld. Digitalisering en verwante ontwikkelingen vragen om innovatieve, competitieve en flexibele werknemers, die goed kunnen communiceren. Dat zijn bij uitstek vaardigheden die je door veel te lezen kunt verdiepen: hoe meer iemand leest, hoe gemakkelijker hij informatie begrijpt en kan verwerken.

Deze nieuwe eisen komen naast traditionele *hard skills* zoals vakkennis, bekwaamheid, ervaring en algemene ontwikkeling en *soft skills* als kritisch denken, probleemoplossend vermogen en communicatieve vaardigheden.

Een van de belangrijkste vaardigheden die je opdoet bij het lezen van boeken, is natuurlijk de ontwikkeling van je taalvaardigheid. In een groot Europees onderzoek is de invloed van taalvaardigheid op de werkvloer in kaart gebracht. Mensen met een hoge geletterdheid hebben vergeleken met laaggeletterden vaker betaald werk, vaker een vast arbeidscontract en hebben gemiddeld een hoger uurloon dan mensen met een lagere geletterdheid. Deze verschillen zijn direct te relateren aan taalvaardigheid, ook als ze gecorrigeerd zijn voor opleiding, geslacht, leeftijd, etniciteit en opleidingsniveau van de ouders.

Maar het lezen van boeken draagt ook bij aan de ontwikkeling van cognitieve vaardigheden. Wie van jongs af aan boeken leest, ontwikkelt een hogere algemene intelligentie dan mensen die dat minder vaak doen. Ook draagt het lezen van boeken bij aan de ontwikkeling van algemene wereldkennis. Verder is bekend dat slechts zes maanden leesvaardigheidstraining aan laaggeletterden al een positief effect had op de verbindingen die in de hersenen gelegd worden.

Samengevat: digitalisering op de arbeidsmarkt vraagt om andere vaardigheden. De arbeidsmarkt globaliseert, wordt competitiever en krijgt de vorm van een netwerkomgeving. De nieuwe banen vragen om vaardigheden als empathie, creativiteit, leiderschap en kritisch denken. Vaardigheden die je met lezen verwerft of versterkt. Of die je zelfs meer ontwikkelt met lezen dan met andere activiteiten, zoals het denken in scenario's.

3. Gezondheid

Het lezen van boeken leidt niet uit zichzelf tot een betere gezondheid, maar uit onderzoek blijkt dat er wel een sterke correlatie bestaat tussen het lezen van boeken en gezondheid. Lezers hebben ruim 25 procent meer kans om gezond te zijn dan niet-lezers, ook als dit gecorrigeerd werd voor zaken als opleiding, inkomen en leeftijd. Dat komt doordat de vaardigheid om te lezen en informatie te verwerken bijdraagt aan hoe iemand zich redt in de samenleving. En dus ook in de wereld van zorg en

gezondheid. Dat noemt men 'gezondheidsgeletterdheid': de vaardigheid om informatie met betrekking tot gezondheid en ziekte te kunnen vinden, te verwerken en op basis daarvan te handelen.

Bovendien zijn er meer aanwijzingen dat het lezen van boeken een positieve invloed op de gezondheid heeft. Dagelijks boeken lezen als solitaire activiteit zorgt voor een duidelijk lagere kans op sterfte. Ook zorgt het lezen van boeken, als cognitief stimulerende activiteit, voor een kleinere kans op het ontwikkelen van dementie. Het lezen van boeken werkt als een stimulans voor het brein.

Wanneer het gaat om fysieke gezondheid, zijn vooral geletterdheid en taalvaardigheid van betekenis. Mensen met een hoge geletterdheid kunnen zich beter informeren over gezondheid, ziekte en zorgaanbod en hebben daardoor lagere gezondheidsrisico's. Lezen, en dan met name het lezen van boeken, heeft ook een positieve invloed op de hersenactiviteit, waardoor lezers gemiddeld langer leven.

4. Zingeving

Laten we het belangrijkste van lezen niet over het hoofd zien: lezen doen we vooral omdat we er plezier aan beleven. De een leest om zich te verliezen in een boeiend verhaal en zich mee te laten slepen naar een andere wereld, de ander leest om zich vrolijk te maken of om troost te vinden, weer iemand anders pakt een boek om er iets van op te steken. Allemaal redenen die maken dat je een boek pakt om je leven op een plezierige en zinvolle manier invulling te geven.

Lezers merken op dat zij tijdens het lezen het gevoel hebben alsof zij een uitstapje maken naar een andere wereld en hun zorgen bij het lezen vergeten. Bij een onderzoek onder studenten werd gevonden dat hun stressniveau na een half uur lezen significant was gedaald. Ander onderzoek wees uit dat het lezen van een verhaal zelfs beter werkt tegen stress dan het luisteren naar muziek, een kop thee drinken, een wandeling maken of gamen. Slechts zes minuten lezen is genoeg om het stressniveau met twee derde te verminderen.

Mensen gebruiken het lezen van boeken ook als afleiding of troost. Wanneer mensen iets moeilijks meemaken, kan het helpen om te lezen over fictieve personages die in een vergelijkbare situatie zitten. Uit onderzoek naar de lezers van *Tonio* van A.F.Th. van der Heijden, dat gaat over het verlies van zijn zoon, bleek dat een specifiek deel van de lezers de hoop om steun te vinden in hun eigen rouwproces de motivatie om het boek te lezen was. Hoewel het boek voor hen zwaar was om te lezen, bood het velen van hen ook inderdaad troost.

Onderzoek wijst verder uit dat het lezen van boeken een positieve invloed heeft op het voorstellings- en inlevingsvermogen van mensen, dat op zijn beurt weer bijdraagt aan het persoonlijk welbevinden en het ervaren van geluk.

Ten slotte heeft het lezen van boeken effect op het zelfbeeld. Door ons in te leven in de personages, zijn we even niet gebonden aan de restricties van ons 'zelf' en kunnen ons inbeelden dat we wie ook maar zijn. Dit helpt de grenzen van wat je denkt over jezelf op te rekken, stellen de onderzoekers.

Lezen leidt kortom op een hele directe manier tot geluk: het biedt positieve ervaringen. Mensen lezen voor hun plezier. Door het specifieke fenomeen van meegesleept te worden, draagt lezen ook bij aan vaardigheden die verband houden met een 'gelukkiger' leven. Ontspanning, goed kunnen omgaan met emoties en met druk, een hogere emotionele intelligentie en een positief zelfbeeld zijn zaken die bijdragen aan het persoonlijk welzijn.

Rapport: De maatschappelijke impact van boekhandels

De boekhandel is veel meer dan een verkooppunt van boeken. De boekhandel heeft zich de laatste jaren ontwikkeld tot een sociale ontmoetingsplaats met de allure van een culturele instelling. Dat heeft een positieve invloed op de leefbaarheid van de directe omgeving. Omliggende winkels zijn blij met de uitstraling van de boekhandel.

'Boekwinkels dragen bij aan een aantrekkelijk winkelklimaat, wat leidt tot meer winkelend publiek en plezieriger winkelervaring, hetgeen leidt tot een leefbaarder stad of dorp.'

Met die stelling als uitgangspunt heeft onderzoeksbureau Lysias Advies in opdracht van KVB Boekwerk een onderzoek gedaan naar zes boekhandels in drie steden van verschillende grootte: Rotterdam, Tilburg en Deventer. In elke stad zijn twee boekhandels onderzocht: een grote boekhandel in het centrum en een kleinere in een wijk buiten het centrum.

Uit het onderzoek komt naar voren dat boekhandels verschillende waarden vertegenwoordigen, ondergebracht in vier categorieën: zintuiglijke beleving, inspiratie, winkelervaring en economische waarde en leefbaarheid.

1. De boekhandel biedt de complete ervaring van het boek en meer

Mensen die een boekhandel bezoeken, zeggen het van groot belang te vinden om een boek in handen te kunnen houden. Het gaat niet alleen om de inhoud. Ze willen het boek kunnen vasthouden en doorbladeren, ze willen eraan kunnen snuffelen. Het aanraken leidt tot een positievere beleving. De mensen die een boek kopen in de boekhandel, bestellen om die reden ook liever geen boeken via het internet.

2. De boekhandel biedt een culturele ervaring

Mensen die naar de boekhandel gaan, zijn op zoek naar inspiratie. De mogelijkheid de boeken door te bladeren prikkelt hun nieuwsgierigheid. Wanneer zij een boekhandel bezoeken, hebben zij het idee 'iets cultureels' te doen. Zij ervaren het bezoeken van een boekhandel als een echt uitje, een plezierige onderbreking van hun dag. Inspiratie is een belangrijke stimulans van het welbevinden: mensen die zich geïnspireerd voelen, krijgen zin om iets nieuws te doen en hun ideeën uit te voeren. Zij voelen zich ook beter over zichzelf en zijn ambitieuzer. De boekhandel is typisch een plek waar zij deze vorm van inspiratie opdoen, zeggen de mensen die een boekhandel bezoeken.

3. De boekhandel draagt bij aan leefbaarheid, met ontspanning, inspiratie en creativiteit

Mensen die een boekhandel bezoeken, zijn vaak enthousiast over de locatie en ervaren het bezoek als een prettig tijdverdrijf. Voor sommige klanten is het een vertrouwde plek om zich te kunnen ontspannen. Mensen beschouwen de boekhandel ook als ontmoetingsplek, voor contact met vrienden of medewerkers. Klanten gaan in de boekhandel dus niet meteen op hun doel af, maar waarderen de mogelijkheid rond te snuffelen en in contact te komen met gelijkgestemden. Het bezoeken van de winkel heeft kortom een meerwaarde op zich: het is een actieve beleving, met een significante sociale en recreatieve waarde.

4. De boekhandel is een trekker in het winkelgebied

De economische waarde van boekhandels ligt niet alleen besloten in de eigen omzet. De aanwezigheid van de winkel in een bepaald winkelgebied zorgt voor extra aantrekkingskracht.

Boekhandels stralen kwaliteit uit en leveren met hun veelvuldige culturele evenementen en hun aanbod een bijdrage aan de 'couleur locale'. Omliggende winkels kunnen daar vaak van profiteren, bijvoorbeeld door de komst van extra publiek.

Kortom, de aanwezigheid van boekhandels heeft ook een positief effect op de leefbaarheid van een gebied en de cultureel en economische waarde. De leefbaarheid is de mate waarin de omgeving aansluit bij de eisen en wensen die er door de mens aan worden gesteld. Boekhandels zijn meer dan 'winkels' alleen: zij hebben ook een functie als sociaal-culturele of recreatieve voorzieningen. Op die manier vertegenwoordigen zij nog een andere belangrijke economische waarde; een goede leefbaarheid zorgt immers voor hogere grond- en vastgoedprijzen.

Rapport: Economisch belang van het boekenvak

SEO Economisch Onderzoek heeft in opdracht van KVB Boekwerk in kaart gebracht wat het belang van het boekenvak is voor de Nederlandse economie. Daarbij hebben de onderzoekers gekeken naar de omzet, toegevoegde waarde, werkgelegenheid en arbeidsinkomen van de productieketen van algemene boeken (A-boeken) in het jaar 2017. Die keten is vereenvoudigd en omvat de schrijvers en vertalers, de uitgevers en de boekverkopers. Tussenschakels als de literair agenten, de distributie en illustratoren zijn niet apart onderzocht. De economische effecten van het lezen van boeken, de consumptiezijde, is buiten beschouwing gelaten.

Totaalbeeld

Het draait in deze analyse om het algemene boek en de direct daarvan afgeleide producten en diensten, zoals optredens van auteurs en op boeken gebaseerde films. De analyse behelst een inschatting van het deel van de omzet, toegevoegde waarde, werkgelegenheid en arbeidsinkomen dat samenhangt met het produceren en verkopen van algemene boeken en de afgeleide producten en diensten.

Bij een omzet van € 34 miljoen voor de schrijvers en vertalers, € 244 miljoen voor de uitgevers en € 498 miljoen voor de boekverkopers bedraagt de totale toegevoegde waarde van het boekenvak aan de Nederlandse economie (Bruto Binnenlands Product) in 2017 bijna een kwart miljard euro.

Samenvattende tabel omzet

Omzet auteurs en vertalers	€ 34 miljoen
Omzet uitgevers	€ 244 miljoen
Omzet boekverkopers	€ 498 miljoen

Bron: SEO Economisch Onderzoek; zie ook hoofdstukken 3, 4 en 5.

Samenvattende tabel toegevoegde waarde (TW)

TW economische activiteiten auteurs en vertalers	€ 16-21 miljoen
TW economische activiteiten uitgevers	€ 109 miljoen
TW economische activiteiten boekverkopers	€ 88 miljoen
Totaal TW	€ 213-218 miljoen

Bron: SEO Economisch Onderzoek

Samenvattende tabel werkgelegenheid

	(ondergrens)	(bovengrens)
Werkgelegenheid auteurs / vertalers	22.070 personen	
Werkgelegenheid uitgevers	1.227 personen	
Werkgelegenheid boekverkopers*	1.568	2.845 personen
Totaal werkgelegenheid in aantal personen	24.865 personen	26.141 personen

Bron: SEO Economisch Onderzoek

NB: * = voor het omrekenen tussen aantallen personen en fte is gebruik gemaakt van de gemiddelde fte-factor van 0,81 voor heel Nederland (CBS, 2018).

Samenvattende tabel arbeidsinkomen

Inkomen auteurs / vertalers	€ 34 miljoen
Arbeidsinkomen werkzame personen uitgevers	€ 52 miljoen
Arbeidsinkomen werkzame personen boekverkopers	€ 62 miljoen
Totaal arbeidsinkomen	€ 148 miljoen

Bron: SEO Economisch Onderzoek. Arbeidsinkomen van boekverkopers Nederlandstalig gebaseerd op aandeel Nederlandstalig van 87 procent (op basis van omzet uit GfK-data; betreft Nederlandstalige fysieke boeken en e-books als percentage van Nederlandstalige fysieke boeken, e-books en anderstalige fysieke boeken)

De omzet van de boekhandel (boekverkopers) is het hoogste, gevolgd door die van de uitgevers en die van de auteurs en vertalers. Dit is een logisch gevolg van de inrichting van de productieketen. De uitgever betaalt de auteurs en vertalers, maakt nog meer kosten en moet deze goed zien te maken met de omzet. Daarnaast speelt een rol dat bij de boekverkopers ook anderstalige algemene boeken zijn meegeteld, terwijl bij auteurs en vertalers en bij uitgevers enkel Nederlandstalige boektitels meetellen.

De totale werkgelegenheid in de branche in 2017 is ingeschat op 25 à 26 duizend personen. Het grootste deel van de werkgelegenheid zit bij de auteurs en vertalers. De omzet en toegevoegde waarde van deze schakel ligt juist het laagst. Dat heeft te maken met het feit dat veel auteurs een boek publiceren zonder de motivatie om daar direct inkomsten uit te halen.

Eerder werd in Groot-Brittannië en Ierland ook onderzoek gedaan naar de economische impact van boekverkoop. In Groot-Brittannië is de toegevoegde waarde vastgesteld op £ 540 miljoen (ca. € 635 miljoen in 2017). In Ierland werd een toegevoegde waarde aan de Ierse economie berekend van € 132 miljoen. Deze onderzoeken zijn echter niet een-op-een vergelijkbaar met het onderzoek naar de Nederlandse boekenmarkt. Het onderzoek naar de Nederlandse markt is een conservatieve schatting van de markt. Waarschijnlijk liggen de omzet, toegevoegde waarde en de werkgelegenheid hoger. In het rapport van SEO Economisch Onderzoek zijn de lage schattingen gemarkeerd met de aanduiding

+PM: dat betekent dat een deel van de omzet ontbreekt, omdat dit niet binnen het bestek van dit onderzoek kon worden ingeschat. De resultaten zijn te lezen als 'minstens'.

Auteurs en vertalers

Slechts 55 auteurs verdienen een modaal inkomen of meer met hun royalty's. Nog eens zestig auteurs verdienen met hun royalty's een bedrag tussen het minimuminkomen en modaal. Maar zij hebben veel meer soorten inkomsten: inkomsten uit nevenrechten voor gebruik van het boek (leenrecht, reprorecht, vergoeding voor het lenen van e-boeken in bibliotheken, thuishoofheffing en inkomsten uit abonnementen van e-boeken), subsidies en prijzen van het Letterenfonds, inkomsten uit lezingen, optredens, uitvoeringen en gages en inkomsten uit rechtenverkoop van boeken (zoals voor boekbewerking, vertaling of theaterbewerking). Dat maakt dat de totale omzet van de auteurs en vertalers wordt geschat op € 34,3 miljoen. De omzet voor auteurs en vertalers is qua omvang vergelijkbaar met de omzet uit Nederlandse films in Nederlandse bioscopen.

De toegevoegde waarde van de auteurs en de vertalers samen wordt geschat op € 16 tot 21 miljoen, 47 tot 60% van de omzet. Een toegevoegde waarde van 47 procent lijkt aan de lage kant, aangezien auteurs en vertalers relatief weinig goederen en diensten 'verbruiken' bij het schrijven en vertalen. Dat maakt het ook lastig te bepalen met welke branche vergeleken kan worden. Ter vergelijking: CBS stelt de toegevoegde waarde voor *Reclamewezen en marktonderzoek* op 37 procent, voor *Juridisch en managementadvies* op 52 procent en voor *Architecten- en ingenieursbureaus* op 59 procent. De toegevoegde waarde is ook moeilijk in te schatten omdat de inkomensverdeling (de omzet) zeer scheef verdeeld is over de auteurs en vertalers.

De toegevoegde waarde van de auteurs en vertalers is het laagst van de onderscheiden schakels in de boekenketen. Dit hangt samen met het feit dat de kosten van het schrijven en vertalen slechts één onderdeel zijn van het totale plaatje van het produceren en verkopen van boeken. Voor de vergelijking tussen de schakels speelt net als bij de omzet mee dat bij de boekverkopers anderstalige algemene boeken zijn meegeteld, terwijl dat bij auteurs en vertalers (en bij uitgevers) niet het geval is.

De werkgelegenheid bedraagt ruim 22.000 personen: 19.175 auteurs en 2.895 vertalers.

Uitgevers

De totale omzet van de uitgevers van algemene boeken bedraagt € 244 miljoen, een bedrag dat ongeveer even hoog is als de omzet van de Nederlandse gamesector. De verkoop van algemene boeken is bij de uitgevers goed voor een omzet van € 237 miljoen, de overige omzet komt uit het leenrecht (€ 3 miljoen), licenties voor e-boeken en luisterboeken (€ 2 miljoen), e-boekabonnementen (€ 1 miljoen) en verkoop van overige rechten (€ 0,5 miljoen).

De toegevoegde waarde aan de Nederlandse economie (Bruto Binnenlands Product) wordt geschat op € 109 miljoen, 45% van de omzet.

Bij de uitgeverijen die zijn aangesloten bij de GAU, de Groep Algemene Uitgevers van de Mediafederatie, zijn 1227 mensen in dienst, inclusief ingehuurd personeel. Omgerekend naar fte: 990. De totale loonsom bedraagt € 52 miljoen.

Boekhandel

De totale omzet van algemene boeken bij de boekhandel bedraagt tenminste € 498 miljoen, volgens CBS 0,1 procent van de totale omzet in de bedrijfstak *Handel* en 0,4 procent van de branche *Detailhandel* (exclusief auto's). Daarvan komt € 1,0 miljoen voor rekening van de digitale abonnementsdiensten. Deze omzet ligt ruim boven de omzet van de bioscoopsector (omzet uit

Nederlandse en buitenlandse bioscoopfilms in Nederlandse bioscopen van ongeveer € 302 miljoen in 2017) en ligt in dezelfde orde van grootte als de omzet van bijvoorbeeld winkels in tapijt en gordijnen (€ 450 miljoen in 2016). Overigens is de omzet lager dan het boekenvak gewend is te melden (€ 530 miljoen in 2017), aangezien in deze rapportage de cijfers van de omzet exclusief btw worden gehanteerd.

De toegevoegde waarde aan de Nederlandse economie (Bruto Binnenlands Product) bedraagt tenminste € 88 miljoen, oftewel 18% van de omzet.

De werkgelegenheid wordt geschat op 1.568 tot 2.845 personen, of 1.265 tot 2.296 fte. De ondergrens van deze brede marge is het aantal werknemers van de boekhandels die aangesloten zijn bij de KBb, de Koninklijke Boekverkoopbond. De bovengrens is het aantal werknemers dat naar schatting daadwerkelijk algemene boeken verkoopt. De totale loonsom van de werknemers van boekhandels bedraagt tenminste € 62 miljoen.